

"וילכו שלשת ימים במדבר" - שלושת ימי הפנמת הנס בדרך למרה

(שיעור מס' 1) - ד"ר אביחי קלרמן (avichai@herzog.ac.il)

דרך שלשת ימים (נלך) במדבר (שמות ה), אמרו להן ישראל וכי ברשות יצאנו, והלא הוציאנו בוראינו ביד רמה לעיני כל מצרים, אמרו להם האוקטורין רוצים ולא רוצים סופכם לקיים דברי מלכות, עמדו אליהם ישראל הכו מהם, ופצעו מהם, הלכו והגידו לפרעה, אמד להם משה חיזרו לאחוריים, כיון שתקעה קרן לחזור, התחילו מחוסרי אמנה שבישראל מתלשין בשערן ומקרעין כסותם, עד שאמר להם משה מפי הגבורה נאמר לי שאתם בן חורין, לכך נאמר וישבו: [שכל טוב (בובר) שמות יד]

4. דבר אל בני ישראל ויסעו (שמות ט"ו) א"ר ברכיהו יוס שביעי של פסח היה והיו מתיראים לירד לים כי יו"ט היה, ומנין, שכך אתה מוצא שאמרו לפרעה דרך שלשת ימים נלך במדבר (שמות ה'), מה עשה פרעה שלח עמהם שומרים, לאחר שלשה ימים מה עשו ישראל הרגו מהם הרבה, ומה שנשתייר חזרו והגידו לפרעה שברחו ישראל שנאמר ויגד למלך מצרים כי ברח העם (שמות י"ד) מה שהלכו ישראל בג' ימים חזרו השומרים ביום ומחצה ופרעה הלך ג"כ יום ומחצה הוא ששה, כיון שקדש יום שביעי השונא רודף והים סגור ולא היו יכולים לברוח שלא יחללו השבת, א"ל הקב"ה למשה בני בסכנה ומתיראים לחלל שבת, אמור להם שירדו. [אוצר המדרשים (אייזנשטיין) פסיקתא]

5. מיד אמר לון המן, אלוה שטבע פרעה בים ועשה לישראל נסים וגבורות ששמעתם כבר הוא זקן ואינו יכול לעשות כלום, שכבר עלה נבוכדנצר והחריב ביתו, ושרף את היכלו, והגלה את ישראל ופזרן בין האומות, והיכן כוחו וגבורתו שכבר הזקין, שנא' (תהלים צד) ויאמרו לא יראה יה ולא יבין א-להי יעקב, כיון שאמר להם כן כעניין הזה, מיד קיבלו דבריו והסכימה דעתם לכלות את ישראל וכתבו אגרות וחתמו וכן כתבו באותן אגרות, שלום לכם עד אין חקר, ייודע לכם שאדם אחד יש בינינו, ולא ממקומנו הוא, אלא מזרע המלוכה הוא ומזרעו של עמלק ומגדולי הדור הוא והמן שמו, ושאל ממנו שאלה קטנה וקלה על עם אחד אשר יש בינינו, נבזה מכל העמים ודעתם גסה עליהם, חפצים ברעתנו וקללת המלך שגורה בפייהם ומהו קלה שמקללין אותנו (תהלים י"ה) מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו, ועוד אומרים (שם תהלים קמט) לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאומים וכופרים במי שעשה להם טובה, בואו וראו מאותו עני פרעה מה עשו כשירדו למצרים קבלם בסבר פנים יפות והושיבם במיטב הארץ וזן אותן בשני רעבון והאכילם כל טוב שבארצו, פלטרים היו לו לבנות והיו בונין שם, בכל זאת לא היה יכול להם ולא עוד אלא שבאו בעלילה ואמרו לו (שמות ה') לזבוח לאלהינו נלך דרך שלשת ימים אח"כ נשוב, אם רצונך השאילנו כלי כסף וכלי זהב ושמלות והשאילום כספם וזהבם וכל הבגדים הטובים שלהם, וטענו כל אחד כמה חמורים שלהם לאין מספר, עד שנצלו את מצרים הה"ד (שמות י"ב) וינצלו את מצרים, וברחו להם, כיון ששמע פרעה שהיו בורחים הלך אחריהם להשיב

1. וילכו שלשת ימים במדבר. כבר הזכרתי למעלה כי כל פעולה מפעולות המדבר היה נסיון גמור, והליכתם במדבר הגדול והנורא עם נשיהם וטפם ועמדם בלי מים שלשה ימים בזמן הקיץ אין בעולם נסיון כזה, וכאשר באו מרתה אמרו רז"ל: כי היו המים מתוקים ונמררו. והיה כל זה לנסיון וכענין שאמר: "ושם נסהו", וכאשר התפלל משה בזה והשליך דבר מר במים וחזרו למתיקותם היה כל זה לחזק הנסיון ולקבוע בנפשם המשכלת מדת הבטחון, ועל כן רצה להמתיקם בדבר מר נס בתוך נס, ומזה אמרו רז"ל: (מכילתא ויסע פרשה א) "ויורהו ה' עץ", ר' נתן אומר הירדופני היה, רבי אלעזר המודעי אומר עץ זית היה, וי"א עקרי תאנה היה. מ"מ בין למר ובין למר מר היה. רשב"ג אומר כמה מופלאים מעשיו ודרכיו מדרכי בשר ודם, שכן כתיב באלישע: (מלכים - ב ב, כ) "קחו לי צלוחית חדשה ושימו שם מלח", נתן דבר המחבל לתוך המתחבל לעשות נס בתוך נס.

וכתב רבינו חננאל כי מה שאמר: "וילכו שלשת ימים במדבר", היה הדרך מהלך שלשת ימים והם הלכו ביום אחד וחסרון המים היה יום אחד, ובאר הטעם שאין טבעו של ב"ו להתקיים שלשה ימים בלא מים, אף כי הטף והנשים מעוברות ומניקות שהיו בהם.

ובמדרש: "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים", מים ששאבו להם בין גזרי ים סוף שלמו מהם באותה שעה, דורשי רשומות אמרו: אין מים אלא תורה, שנאמר: (ישעיה נה, א) "הוי כל צמא לכו למים", מכאן התקינו שיהיו קורין בספר תורה שלשה ימים בשבוע כדי שלא ילכו שלשה ימים בלא תורה. [רבינו בחינ]

2. ומה שאמרו דרך שלשת ימים הוא לפי מה שאמרו חז"ל בע"ז [ו א] שאחר אידיהן לא ישאו ויתנו עמהם, מפני שעד ג' לא נשתכח שם ע"ז מפייהם, וכיון שהיו במצרים שקועים בגילוליהם היו צריכין להמתין ג' ימים, וע"ז השיב להם פרעה למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו היינו העבודה של הליכה ג' ימים, וחזר ואמר להם הן רבים, פירוש: שבתחילה הקפיד על ביטול ימי הליכה וחזרה שהוא זמן גדול, וחזר ואמר להם שבמה שמבטלים את העם בדברי שליחותם אותה שעה ג"כ ביטול העבודה הוא, ואל תאמרו שהוא הפסד מועט כיון שרבים הם, הפסד מרובה הוא שיבטלו אפילו שעה א' עם רב כזה מהעבודה: [פנים יפות]

3. ב) וישבו. לפי שכבר הלכו דרך המדבר ים סוף שלשה ימים ועברו את פי החירות, לפיכך נאמר וישבו, דתניא בסדר עולם ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים בארבעה עשר בו שחטו את פסחיהו, ולערב לקו הבכורות, ובחמשה עשר יצאו, ואותו היום יום חמישי היה, והלכו כל אותו היום וערב שבת ובשבת הרי ג' ימים לנסיעתם, וליום הרביעי שהוא אחד בשבת התחילו ישראל מתקנין את כליהם, ומציעין את בהמתם לצאת, אמרו להם האקטורין דהיינו פרידות זמריא הגיעה פדות וזמרה שלכם לחזור למצרים, שכך אמרתם [נלכה נא]

ימי עיון בתנ"ך תשע"ט

את ממונו מה עשו לו היה עמהם אדם אחד ושמו משה בן עמרם ובכשפיו נטל מקל אחד ולחש עליו והכה בו את הים עד שנחרב ונכנסו כולם ביבשה בתוך הים ועברו כולם, ואינו יודע במה עברו, ובמה יבשו המים כיון שראה פרעה נכנס אחריהם להחזיר את ממונו, ואינו יודע במה דחפוהו בתוך הים, ונטבע הוא וכל חילו בים, ולא זכרו הטובה שעשה להם הלא תשמעו שהם כפויי טובה... [אסתר רבה ז]

6. ואל תאכלו ואל תשתו (אסתר ד), מאחר שכתוב וצומו עלי, למה הוצרך לומר ואל תאכלו ואל תשתו, וכי יש אדם צם ויאכל וישתה, ומאי טעם אמרה כן, אלא אמרה וצומו עלי, צומו על מה שאכלתם ושתיתם במשתה אחשורוש, זה שהמשל אומר הא קורא והא קולתא, אכלתון בקורא לקון בקולתא, יכול יהו צמים לילה ויום, שלשה ימים ושלשה לילות ולא היו מתים, אלא היו מפסיקין מבעוד יום, ולמה שלשה ימים, שאין הקב"ה מניח לישראל בצרה יותר משלשה ימים, [וכן הוא אומר ביום השלישי וישא אברהם את עיניו (בראשית כב ד), וכן הוא אומר ויאסוף אותם אל משמר שלשת ימים (בראשית מב), וכן הוא אומר וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים (שמות טו), וכן ביום השלישי תעלה בית ה' (מ"ב כה)], וכן רחב הזונה אמרה אין לכם להצטער אלא שלשת ימים, שנאמר ונחבאתם שמה שלשת ימים (יהושע ב)... וכן את מוצא ביונה, ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות (יונה ב), וכתוב ויאמר ה' לדג ויקא את יונה (שם), וכן הושע אומר יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו (הושע ו), לפיכך גזרה צום שלשה ימים, לכך נאמר על אילת השחר, שהביאה השחר מתוך החשך. [מדרש תהלים]

7. (ג) נבוכים - היה ראוי להיות בחול"ם, כמו נכונים (שמות יט, יא)... ולפי דעתי, בעבור שאמרו לו דרך שלשת ימים (שמות ג, יח), ואחר הליכתם חזרו ללכת אל מקום אחר, וזה טעם וישבו, הוגד הדבר לפרעה, ואמר בוודאי לא הלכו לזבות, רק נבוכים הם, לא ידעו איזה דרך יברחו, כי הנה המדבר סגר עליהם. ואלו הלכו לזבוח למה היו שבים ועדיין לא זבחו? [אבי"ע הקצר שמות יד]

8. ואמר בירח תליתאי. שהחודש הוא השלישי, בשביל שהחודש הוא שלישי לניסן, שוה וממוצע. כי מיד אחר כך מתחיל היציאה מן השווי בתגבורת החום. אבל בחודש הזה הזמן הוא בשווי מאד, ולא יצא חוץ לקצה בשום דבר, וזה ידוע. וביום תליתאי, מיום שדבר הקב"ה. בעבור כי השלישי יש בו סגולת היושר כמו שאמרנו. ולפיכך אמר (שמות יט, יא) "והיו נכונים ליום השלישי". והכל הוא בשביל מעלת התורה, שהיא היושר בעצמה. ולפיכך אם לא היו ישראל ישרים, לא היה אפשר שתנתן להם התורה שהיא היושר הגמור. וכן אם לא היה משה מסוגל ליושר, לא היה ראוי שתנתן התורה על ידו. וכן הזמן גם כן צריך שיהיה מוכן לו. [מהר"ל, תפארת ישראל פרק י"א ד"ה ואמר בירח]